

จิตวิทยาในการสื่อสาร

เตรี วงศ์นิพัทธ์

๑๘๐๗๖๘๒๙๒

คณะวารสารศาสตร์ฯ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ความเบื้องต้น

การศึกษาสื่อสารมวลชนส่วนใหญ่ มักจะศึกษาแก้ไขอธิผล หรือผลที่สื่อสารมวลชนก่อให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชนที่เรียกว่าภาษาฟรั่งว่า “Effect Approach” ซึ่งเป็นที่นิยมกันมากในหมู่นักวิชาการทางด้านสื่อสารมวลชนในปี ๑๙๕๐-๑๙๖๐ ในระยะนี้ที่สนใจศึกษาสื่อสารมวลชนอาจเรียกได้ว่าเป็นนักจิตวิทยาสังคมผู้สนใจการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเป็นสำคัญ แต่อย่างไรก็ตาม หลายครั้งที่ได้ยินว่าหลักฐานจากการศึกษาค้นคว้า (empirical data) ได้ชี้ให้เห็นว่า Effect Approach ดังกล่าววนไม่สามารถอธิบายพฤติกรรม หลาย ๆ อย่างของประชาชนในเรื่องของการสื่อสารจึงก่อให้เกิดวิธีการศึกษาแบบใหม่ขึ้นมา เป็นการศึกษาที่เน้นประโยชน์ของสื่อสารมวลชนที่มีต่อสังคมและประชาชนคือแทนที่จะศึกษาว่าสื่อสารมวลชนทำอะไรกับประชาชน กลับกลายเป็นการศึกษาว่า ประชาชนทำอะไรกับสื่อสารมวลชน การศึกษาแบบนี้ภาษาฟรั่งเรียกว่าเป็น “Functional Approach” ที่ก่อให้เกิด

สมมุติฐานทางการสื่อสารมวลชนในเรื่องของการใช้และการตอบสนอง (Uses and Gratifications) ซึ่งหมายความถึงว่าประชาชนใช้สื่อสารมวลชนกันอย่างไร และสื่อสารมวลชนตอบสนองความต้องการอะไรให้แก่ประชาชนบ้าง

อันที่จริงแล้ว Functional Approach ใน การศึกษาสื่อสารมวลชนไม่ใช่ของใหม่ เอาเลยที่เดียว Swanson (๑๙๗๖) อธิบายเอาไว้ว่าในปี ๑๙๕๐ กว่า ๆ นั้น การศึกษาแบบ Functional Approach ได้เกิดขึ้นก่อนที่จะมีการศึกษาแบบ Effect Approach ในช่วง ๑๙๕๐-๑๙๖๐ เสียอีก เพียงแต่ว่าประเด็นการมองของ Functional Approach ในช่วง ๑๙๗๐ นี้มีอะไรหลายอย่างที่ใหม่กว่าที่เคยเป็นอยู่

ในยุคต้น ๆ ของ Functional Approach ผู้ที่ศึกษาสื่อสารมวลชนเชื่อว่า ในทุกสังคมระบบการสื่อสารจะทำหน้าที่รับใช้สังคมให้กิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปได้ Lasswell (๑๙๔๘) เป็นคนแรกที่กำหนดว่า สื่อสารมวลชนมีหน้าที่ ๓ อย่างในสังคมนั้นคือ

๑. การสอดส่องดูแล (Surveillance)
๒. การอธิบายต่ความหมายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (correlation)

๓. การถ่ายทอดวัฒนธรรมทางสังคม (transmission of social heritage) Wright (๑๙๖๐) ได้เพิ่มหน้าที่ที่เป็นการให้ความบันเทิง (entertainment) Schramm (๑๙๖๔) ใน การอธิบายเรื่องสื่อสารมวลชนและการพัฒนาประเทศได้เรียกหน้าที่ทั้งสามที่ Lasswell กำหนดไว้ว่า ยาม (watchman), เวทีลักเลียง (forum) และครู (teacher)

ในทัศนะของกลุ่ม Functionalism ยุคตันเราอาจถือได้ว่า กระบวนการทางการเมือง และกระบวนการสื่อสารนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ดังที่ Peterson และพรรคพาก (๑๙๖๕) ได้เขียนเอาไว้ว่า

On one hand, they (communication systems) make for stability, since they always tend to portray the values and beliefs of the society in which they operate... On the other hand, communication systems also bring about change, since they are one means by which the existing is challenged. Thus on the one hand, they tend to maintain status quo and the other to disrupt it. (p. 19)

ถ้าจะมองกันในแง่แล้ว การศึกษาสื่อสารมวลชนในแง่ของ Functionalism ก็คือการศึกษาผลของสื่อสารมวลชนที่มีต่อกระบวนการ : การ

ปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงในระบบการเมือง และระบบสังคมต่าง ๆ นั้นเอง แต่ในสมัยใหม่นี้派根据กลุ่ม Functionalism มองอะไรกว้างไปกว่านั้นเป็นการศึกษาตามแบบของสมมุติฐาน Uses and Gratifications ที่แตกต่างไปจากกลุ่ม Effect Approach ที่เป็นที่นิยมศึกษา กันทั่ว ๆ ไป ในช่วง ๑๙๕๐-๑๙๖๐ กลุ่ม Effect Approach จะสนใจคำว่า

ให้ความคุณสื่อสารมวลชน
ข้อความในสื่อสารมวลชนมีอิทธิพลต่อประชาชนอย่างไร

กลุ่ม Functional Approach สมัยใหม่หรือกลุ่ม Uses and Gratifications จะสนใจคำว่า

ประชาชนมีความต้องการอะไร และประชาชนนำเอารสื่อสารมวลชน ข้อความที่ตนเองได้จากสื่อสารมวลชนไปตอบสนองความต้องการเหล่าน้อย่างไร Katz และ Gurvitch (๑๙๗๓) อธิบายเอาไว้ว่า

... People blend the media to their needs more readily than the media overpower them; that the media are at least as much agents of diversion and entertainment as of information and influence... the selection of media and content, and the uses to which they are put, are considerably influenced by social role and psychological predisposition. (pp. 164-165)

การศึกษาแบบแตกต่างไปจากการศึกษาแบบ Effect Approach แบบเก่าในเมืองที่ว่าการศึกษาแบบนี้จะถือว่าประชาชนเป็นปัจเจกชนที่ชวนช่วยเลือกสรรใช้สื่อสารมวลชนเพื่อจุดประสงค์บางอย่างที่เขามีอยู่ การใช้สื่อสารมวลชนถือว่าเป็นกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายที่ประชาชนจะใจทำ (active and goal-directed activity) ผู้ศึกษาสื่อสารมวลชนในเมือง Functionalism จะได้ยินคำกล่าวของ O Keffe (๑๙๗๖) อ่ายเสมอว่า

"What media do to an audience may not be as relevant as what audiences do to the media." (p.8)

การศึกษาแบบ Functional Approach นั้นมองมนุษย์ต่างไปจากการมองของผู้ศึกษาสื่อสารมวลชนในรุ่นก่อน ๆ ในสมัยก่อนนั้น Mendel-solm (1974) อธิบายไว้ว่า ผู้ศึกษาสื่อสารมวลชนมักจะมองมนุษย์เป็นเหมือนเครื่องจักร (Homo Mechanicus) ที่ถูกผลักดันด้วยสิ่งเร้าภายในอกแต่สำหรับยุคใหม่นี้เรามองมนุษย์ในเมืองจิตวิทยาสังคมโดยเน้นค่านิยม ความเชื่อ ทัศนคติ และความคิดเห็นส่วนบุคคล ดังนั้นการศึกษาแบบนี้จึงเน้นที่ความต้องการ และสาเหตุของความต้องการของประชาชนผู้ใช้สื่อสารมวลชนมากกว่าอิทธิพลของสื่อสารมวลชน

กลุ่ม Functionalism พยายามที่จะสร้างบัญชีรายการความต้องการของประชาชนที่มีผลก่อให้เกิดพฤติกรรมทางด้านการสื่อสารขึ้น เพื่อ

อธิบายให้เห็นว่า ความต้องการ บุคลิกภาพ และองค์ประกอบทางด้านสังคมนั้น ๆ มีส่วนช่วยอธิบายการที่มนุษย์เราแสวงหาหรือหลีกเลี่ยง การใช้ความบังอย่างที่มีอยู่ในสื่อสารมวลชน การศึกษาแบบนี้เป็นการยกย่องมนุษย์ขึ้นสูงกว่าเดิมตามแบบที่เคยมองกันในกลุ่ม Effect Approach มาก เพราะว่าแทนที่จะเห็นว่ามนุษย์เป็นเหมือนหุ่นยนต์ที่สื่อสารมวลชนจะสนตะพายไปไหน ๆ ก็ได้ กลับมองว่ามนุษย์รู้จักที่จะนำเอาข้อความที่ได้จากสื่อสารมวลชนไปใช้ให้เป็นประโยชน์ดังที่ Atkin (1973) อธิบายไว้ว่า

A message has instrumental utility for the receiver when it provides him with a helpful input for responding to everyday environment stimulus or for defending personal dispositions. He may need information to keep abreast of government actions, to guide his consumer decision making, or to reinforce his political preference. This type of information needs generate intrinsic motivation to seek messages from mass media source (p. 205).

ทฤษฎี Uses and Gratifications

อันที่จริง นักวิชาการหลายท่านยังไม่อยากจะเรียกการศึกษาแบบใหม่นี้ว่าเป็นทฤษฎี แต่พยายามให้เรียกว่าเป็นสมมติฐานมากกว่า อย่างไรก็ตาม การเรียกว่าเป็นทฤษฎีเป็นที่นิยมใช้กันอย่างกว้างขวางแล้วเช่นกัน

ทฤษฎี Uses and Gratifications เปลี่ยนความสนใจจากความต้องการของผู้สร้างข้อความมา

เป็น ความตั้งใจของผู้ใช้สื่อันเป็นผลสืบเนื่องมา จากกระบวนการทางสังคมและจิตวิทยาของผู้ใช้ ทฤษฎีนี้อธิบายว่า นอกจากความต้องการขั้นพื้นฐานห้าอย่างที่ Maslow กล่าวไว้ Physiological needs, security needs, love needs, self-esteem needs, และ self-actualization needs) มุ่งเน้นเรื่องมีความต้องการอีกอย่างหนึ่ง นั่นคือ ความต้องการอ่านจะรู้ (need for cognition) ซึ่งเป็นความต้องการที่จะแสวงหาระเบียบและ ความเข้าใจสภาวะแวดล้อมตนเอง ความต้องการ ที่จะรู้ (need for cognition or need for orientation) นี้เป็นแรงผลักดันที่มนุษย์เรา เรียนรู้มาจากการอยู่ในสังคม ข้อความที่อาจถือได้ว่า อธิบายที่มาของทฤษฎีนี้ไว้อย่างชัดเจนและ กระหึ่ด คือข้อความที่อธิบายไว้โดย Mequail และ Gurvitch (1974)

First, it assumes that uses of the media depend upon the sociological milieu of the audience. The structure of groups and contexts in which the audience is situated. Second, uses and gratifications research rests upon the psychological principle that human perception is not a passive registering process but an active organizing and structuring process. Thus, Gratification sought by the audience are assumed to result from active psychological processes of constructing lines of action. (p.227)

เพราจะจะเน้นการศึกษาแบบนี้ เรายังต้องยอมรับกัน เสียก่อนว่า มนุษย์เราจึงนำเสนอสิ่งที่ต้องการ ต่างๆ จากสื่อสารมวลชนไม่ใช่มองว่ามนุษย์เรา

ถูกยัดเยียดข้อความให้ฟังเชื่ออย่างที่เคยคิดกัน ตามแบบทฤษฎีเก่าๆ

ลักษณะที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในทฤษฎีนี้ ก็ คือว่า เรายังคงมุ่งเน้นมากกว่าข้อความของการ สื่อสาร เรายังคงมุ่งเน้นมากกว่าที่จะศึกษา ว่าข้อความในการสื่อสารว่ากระไรและจะก่อให้ เกิดอะไรในมนุษย์เรา ดังที่ Swanson (1976) อธิบายเอาไว้ว่า

... in describing and explaining the consumption and uses of mass media, emphasis is placed on the receiver, his needs, expectations, and relations to his environment. Consumption is seen as an activity satisfying certain needs. To expose oneself to the media is a form of adjustment to one's situation. (p.4)

Katz, Blumler and Gurvitch (1974)

ใช้องค์ประกอบ ๗ อย่างอธิบายสรุปทฤษฎีนี้ไว้ ดังนี้

- (1) the social and psychological origins of
- (2) needs which generate
- (3) expectations of
- (4) mass media or other sources, which lead to
- (5) differential patterns of media exposure (or engagement in other activities), resulting in
- (6) need gratifications and
- (7) other consequences, perhaps mostly unintended ones. (p. 510)

ในการจะศึกษาสื่อสารมวลชนตามแบบของ ทฤษฎีนี้ ที่ต้องยอมรับก่อนเด็กต่อไปนี้

๑. มนุษย์จะใส่เสียงหาน้ำสาร ไม่ได้ถูกยัดเยียดให้อ่าน, ดูหรือฟัง มนุษย์มีทางเลือกที่จะหลบหลีกน้ำสารได้ถ้าต้องการ

๒. การใช้สื่อสารมวลชนของมนุษย์มุ่งหมาย (Goal-directed)

๓. สื่อสารมวลชนต้องแข่งขันกับสิ่งเร้าอื่น ๆ อีกหลายอย่างที่อาจจะตอบสนองความต้องการ (needs for orientation) ของมนุษย์ได้

๔. มนุษย์เป็นผู้กำหนดความต้องการของ

ตัวเองจากความสนใจแรงจูงใจที่เกิดขึ้นในการณ์ต่าง ๆ กัน

๕. มนุษย์ทุกคนเป็นนั่งเจกบุคคลที่มีความต้องการส่วนตัว

จากคำอธิบายต่าง ๆ ข้างต้น Rosengren (1974) ได้กำหนดแผนภูมิที่แสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ พร้อมทั้งได้ให้คำอธิบายการศึกษาสื่อสารมวลชนตามแบบทฤษฎี Uses and Gratifications ไว้ ดังที่ปรากฏในตารางที่ ๑ และ ๒

TABLE 1

VISUALIZED PARADIGM FOR USES AND GRATIFICATIONS RESEARCH

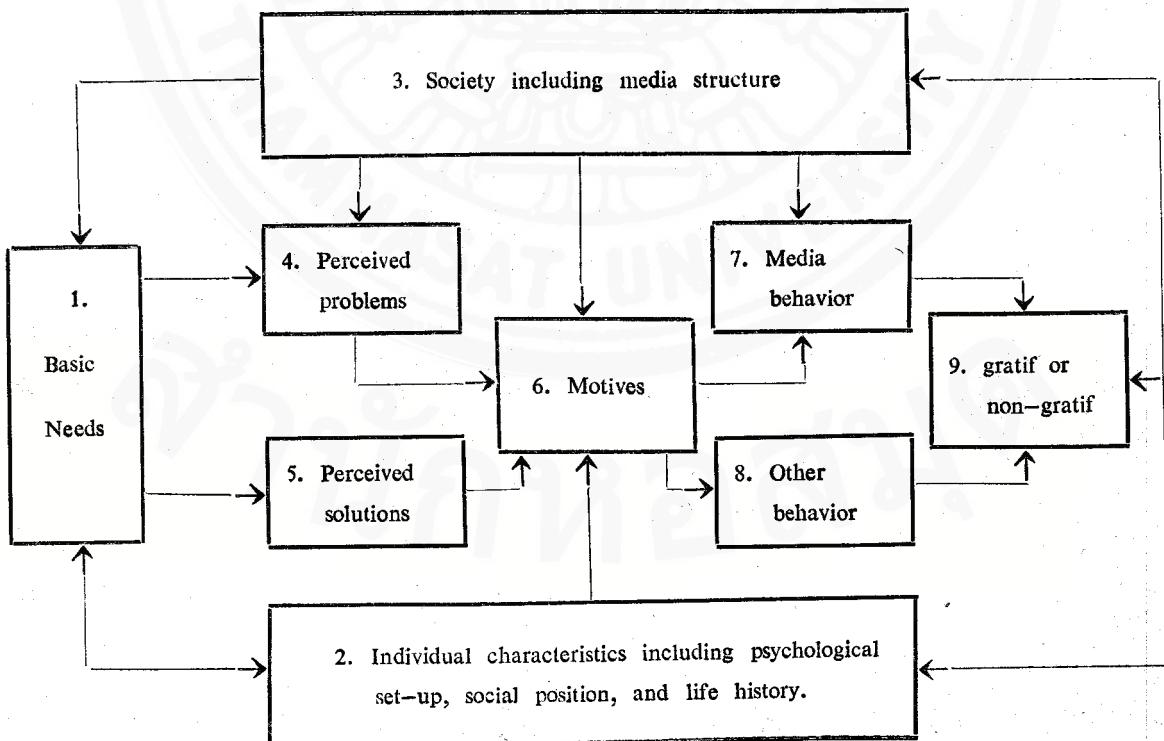

TABLE 2
PARADIGM OUTLINE OF USES AND GRATIFICATIONS RESEARCH

1. Certain basic human needs of lower and higher order
- Under interaction with
2. Differential combinations of intra—and extra-individual characteristics
- and also with
3. The structure of the surrounding society, including media structure
- result in
4. Differential combinations of individual problems, being more or less strongly felt,
- as well as
5. Perceived solutions to these problems ;
- the combination of problems and solutions constituting
6. Differential motives for attempts at gratification-seeking or problem-solving behavior
- resulting in
7. Differential patterns of actual media consumption
- and
8. Differential patterns of other behavior,
- both behavior categories giving
9. Differential patterns of gratifications or non-gratifications
- and possibly affecting
10. The individual's combination of intra—and extra-individual characteristics
- as well as, ultimately
11. The media structure and other social, political, culture and economic structures in society.

ทฤษฎี Uses and Gratifications กับ การสื่อสารทางการเมือง

ทฤษฎี Uses and Gratification ที่เป็นตัวบุคคลนี้ นับว่าเป็นทฤษฎีที่เหมาะสมมากที่จะนำมาใช้ในการศึกษาพฤติกรรมการสื่อสารทางการเมือง เพื่อให้เข้าใจว่าประชาชนมีความต้องการอะไรในการแสวงหาข่าวสารทางการเมืองและข่าวสารการเมืองในสื่อสารมวลชนนั้นสนองความต้องการให้เข้าได้หรือไม่มากน้อยเพียงใด และคนประเภทไหนที่มีความสนใจข่าวสารทางการเมืองมากหรือน้อยเพราะอะไร

เท่าที่ผ่านมา มีผู้ใช้ทฤษฎีนี้ศึกษาพฤติกรรมการสื่อสารทางการเมืองมากมาย แต่ส่วนใหญ่แล้วไม่ค่อยได้ให้ความสนใจตัวแปรทางด้านสังคมและทางด้านจิตวิทยามากนักแต่กลับให้ความสนใจตัวแปรที่เป็นทะเบียนภูมิหลัง (Demographics) ของประชาชนมากกว่า

ข้อสรุปที่น่าสนใจก็มีอยู่หลายอัน เช่น Schram (1969) พบว่า การศึกษานี้อิทธิพลต่อความสนใจข่าวสารการเมือง อาศัยและรายได้จะมีอิทธิพลต่อเมื่อคนมีการศึกษาต่ำท่านั้น นั่นคือถ้าคนมีการศึกษาสูงแล้ว ไม่ว่าจะอยู่ใน

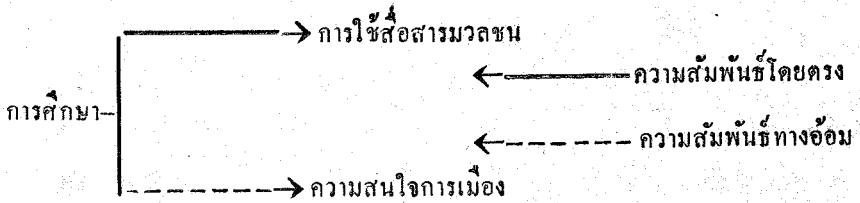
อาชีพใด มีฐานะทางเศรษฐกิจอย่างไร ความสนใจข่าวสารการเมืองจะไม่แตกต่างกัน แต่ถ้ามีการศึกษาต่อแล้ว การมีฐานะดีขึ้น มีอาชีพที่มีค่าโดยสูงในสังคมจะช่วยเพิ่มความสนใจข่าวสาร การเมืองให้กับประชาชน

Mc Nelly และ Fonseca (1964) พบว่า การใช้สื่อสารที่เป็นสิ่งพิมพ์ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจข่าวสารการเมืองได้ดีกว่าการใช้วิทยุ และโทรทัศน์ที่ประชาชนถือว่าเป็นสื่อที่ใช้ไว้สำหรับให้ความบันเทิง ในการศึกษาครั้งนี้ Mc Nelly และ Fonseca ศึกษากลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัย Costa Rigan พบว่าฐานะทางเศรษฐกิจไม่มีผลต่อการสนใจข่าวสารทางการเมืองของนักศึกษา ซึ่งตรงกับที่ Schram เคยกล่าวไว้ว่าลักษณะมีการศึกษาสูงแล้วฐานะทางเศรษฐกิจจะไม่มีผลต่อการสนใจข่าวสารการเมืองเลย

Beeker และ Preston (1969) พบว่าการใช้สื่อสารมวลชนมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมทางการเมือง กล่าวคือ ผู้สนใจกิจกรรมทางการเมือง หรือเคยร่วมในกิจกรรมทางการเมืองจะสนใจข่าวสารการเมืองสูงกว่าผู้ที่ไม่เคยร่วม และนอกจากนั้นแล้วผู้ที่มีความศรัทธาในระบบการเมืองว่าจะมีส่วนช่วยสังคมได้ จะเป็นผู้ที่มีการศึกษาสูง มีฐานะทางเศรษฐกิจดี และเป็นผู้ที่ติดตามข่าวสารทางการเมืองอยู่เสมอ

Peled และ Katz (1974) ศึกษาการใช้สื่อสารมวลชนในระหว่างสงครามในอิสราเอลใน

ปี ๑๙๗๓ พบร่วมในช่วงของวิกฤตการณ์เยซ์เรนน์ ประชาชนใช้สื่อสารการเมืองกันมาก เพื่อแสวงหาข้อมูล ความเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้น และปลดปล่อยความตระหนกตกใจ ตลอดจนเป็นการช่วยระบายน้ำความเครียดใจที่มีอยู่ และในภาวะเช่นนี้ วิทยุคือสื่อที่ประชาชนที่มีการศึกษาสูงชอบใช้มากที่สุด และในกรณีเช่นนี้ปรากฏว่าการสื่อสารระหว่างบุคคลถูกใช้มากในการช่วยลดความเครียดที่เกิดขึ้นในหมู่คนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ เพราะพวคนี้จะไม่สนใจหันสู่สื่อพิมพ์หรือวิทยุ เลยในขณะที่หลาย ๆ คนพบว่า การศึกษามีผลต่อที่สำคัญที่กำหนดความต้องการของประชาชนในการใช้สื่อสารมวลชน ความสนใจข่าวสาร การเมืองและการเข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมือง Mc Combs และ Mullins (1973) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษา การใช้สื่อสารมวลชน และความสนใจทางการเมืองและพบว่า การศึกษามีความสัมพันธ์โดยตรงกับการใช้สื่อสารมวลชน และการใช้สื่อสารมวลชนมีความสัมพันธ์กับความสนใจทางการเมือง แต่การศึกษานั้นมีความสัมพันธ์กับความสนใจทางการเมืองโดยทางอ้อม เท่านั้น กล่าวคือ การศึกษามีความสัมพันธ์กับการใช้สื่อสารมวลชนและเพาะกายการใช้สื่อสารมวลชนมากขึ้นในหมู่ผู้ที่มีการศึกษาสูง จึงทำให้เข้าสนใจข่าวสารการเมืองไปด้วย แต่ความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างการศึกษากับความสนใจทางการเมืองโดยไม่ผ่านการใช้สื่อสารมวลชนนั้นไม่มี ซึ่งอาจจะเขียนเป็นแผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ดังนี้

การศึกษานี้ให้เห็นว่าในขณะที่การศึกษาเป็นตัวกำหนดการใช้สื่อสารมวลชน แต่ก็ไม่ได้เป็นตัวกำหนดความสนใจในการเมือง ซึ่งซึ่งให้เห็นว่า ตัวแปรทางด้านสังคม และจิตวิทยาอื่น ๆ น่าจะเป็นสิ่งที่เรารู้ว่าจะมีผลเพื่อ增加ทราบว่าประชาชนที่สนใจเข้าร่วมการเมืองนั้น ความต้องการของเขามีรากฐานมาจากอะไร

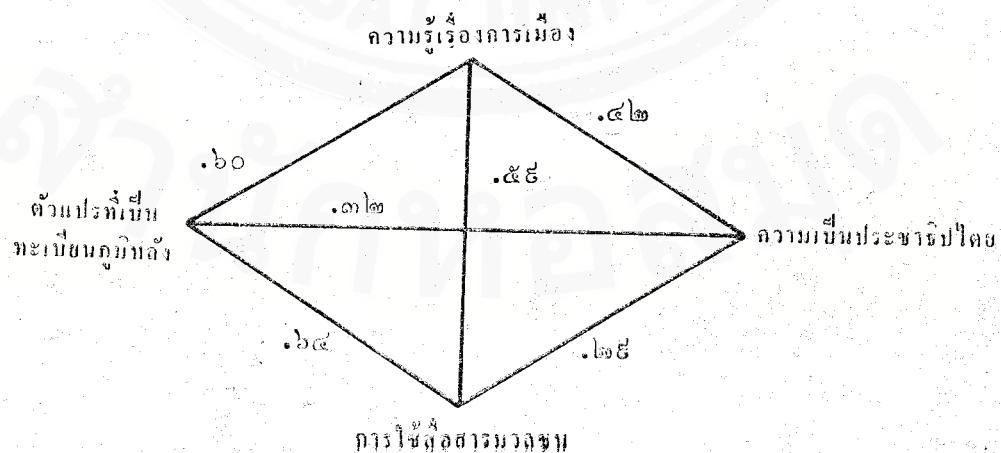
Bishop (1973) พยายามจะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสนใจการเมือง การใช้สื่อสารมวลชนและความเป็นประชาธิปไตยในหมู่นักศึกษาที่ลิมา, เปรู โดยมีข้อสมมุติฐานว่าความเป็นประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์กับความรู้เรื่องการเมืองของประชาชน ซึ่งความรู้จะมีมากน้อยแค่ไหนนี้จะมีความสัมพันธ์กับการใช้สื่อสารมวลชนด้วย ความเป็นประชาธิปไตยนี้ Bishop

ให้คำนิยามว่า

"attitudinal support for a Governmental system that extends rights and participation privilegedes to the widest possible numble of citizens"

(p. 60)

สมมุติฐานนี้คือ ความต้องการค้นพบของการศึกษาที่มีมาก่อนหน้านี้ว่า ความกระตือรือร้นในการเมืองไม่ใช่จะเป็นแบบชั้ยหรือขั้นตามจะมีความสัมพันธ์กับการใช้สื่อสารมวลชน นอกจากนี้แล้ว Bishop ยังใช้ตัวแปรที่เป็นgradeเป็นภูมิหลังซึ่งหลายตัวให้เป็นตัวกำหนดการใช้สื่อสารมวลชนและความเป็นประชาธิปไตย ตัวประเทล่านั้นคือ อายุ, การศึกษา, อาชีพ, การพูดคุยเรื่องการเมืองกับผู้อื่น และเข้าพบความสัมพันธ์ที่สรุปเป็นแผนภูมิแสดงค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ดังนี้

ค่าสหสัมพันธ์ที่แสดงในแผนภูมินี้นัยสำคัญทางสถิติว่า คะแนนภูมิหลัง (อายุ, การศึกษา, อาชีพ) มีความสัมพันธ์กับความรู้เรื่องการเมือง, ความเป็นประชาธิปไตย และการใช้สื่อสารมวลชน และในขณะเดียวกัน ความรู้เรื่องทางการเมืองก็มีความสัมพันธ์กับการใช้สื่อสารมวลชนและความเป็นประชาธิปไตย การใช้สื่อสารมวลชนมีความเกี่ยวข้องกับการรับรู้ข่าวสารการเมืองของประชาชนและมีความสัมพันธ์ ในทางบวกกับความรู้สึกเป็นประชาธิปไตยในหมู่ประชาชนด้วย

คร่าวหนึ่ง ลองหันมาดูตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางสังคมและจิตวิทยาบางตัวที่เกี่ยวข้อง กับการใช้สื่อสารมวลชน Berelson (1959) เคยกล่าวเอาไว้ว่าพวกรู้สึกว่าถูกปรับเปลี่ยนทางเพศ และสืบสานเจ้าตัวทางการเมืองจะมีความสนใจข่าวสารบางอย่างเป็นพิเศษ Katz และ Foulkes (1962) กลับสนับสนุนความคิดอันเดียวกันนี้ โดยกล่าวว่า

alienation may mean the feeling of powerlessness and meaninglessness, or the feeling of ideological or social isolation,... which produces the desires to escape..., and the media may be both sought and used not only to compensate for abortive or ineffective social relations but also to maintain extant and presumably effective ones?" (n

382)

จากข้อความนี้จะเห็นได้ว่า พวากที่มีความรู้สึกสูญเสียเรื่องภาพ และถูกกิริกรรมของอำนาจทางการเมืองและสังคมจะแสวงหาข่าวสารการเมืองเพื่อให้เข้าใจสภาวะทางการเมืองเพื่อแสวงหาบทบาททางการเมืองที่มีประสิทธิผลให้กับตนเอง เพื่อที่ตนเองจะได้กลับเข้ามาสู่เวดวงแห่งอำนาจ แสดงให้เห็นว่า การใช้สื่อสารมวลชนเพื่อข่าวสารทางการเมืองจะเพิ่มสูงมากขึ้น คนเรารู้สึกสูญเสียอำนาจมากขึ้น ดังที่ Mc quail (1972) กล่าวเอาไว้ว่า “There is some evidence to support that heavy use of mass media is associated with various forms of personal or social deprivation”

แต่ในขณะเดียวกันมีพากหรูสึกสูญเสียอำนาจและหงุดความหมายในสังคม (alienated people) บางกลุ่มที่สนใจข่าวสารที่เป็นความผิดนั้นเป็นจินตนาการมากกว่าที่จะเข้าใจข่าวสารที่เป็นความจริง เมื่อ่อนอย่างที่ Mc Leod, Ward และ Tancell (1966) พบในการศึกษาความสมมพันธ์ระหว่างความรู้สึกหงุดความหมายในสังคมกับการใช้สื่อสารมวลชนของชาวเมืองแม่ดิสน์ในรัฐวิสคอนซิน เขาระบุว่า คนพากห์ส่วนใหญ่ไม่ค้องการข่าวสารที่เป็นจริง แต่ต้องการใช้สื่อสารมวลชนเป็นการชดเชยการปะทะสังสรรค์ทางสังคมของเขาที่ขาดหายไป ซึ่งอนันนกันบัวเป็นการใช้สื่อสารมวลชนอีกรูปแบบหนึ่งของผู้รู้สึกสูญเสียอำนาจที่ไม่ต้องการแสวงหาหนทางกลับเข้า

มาสู่อ่านใจ แต่จะหนึ่งโลกที่ตัวเองไม่มีอำนาจเข้าไปสู่โลกแห่งจินตนาการไปเลย

Whitney (1974) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้สื่อสารมวลชนและความไม่สงบสันคงว่าของสถานภาพของคนทางเศรษฐกิจและสังคม (หมายถึงคนที่มีเงินแต่ฐานะทางสังคมต่ำ เพราะอาชีพหรือการศึกษาต่ำ หรือคนที่มีการศึกษาสูงมีอาชีพที่คนยกย่องแต่ไม่มีเงิน) Whitney ตั้งข้อสังเกตว่า

- (a) As status discrepancies increase, psychological stress increases ; (b) as stress increases, reaction against the social order increases; (c) as reaction against the social order increases, support for liberal parties increases (p.2)

จากข้อสังเกตนี้ Whitney ตั้งสมมุติฐานว่า คนที่สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมไม่สงบสันคงจะเป็นผู้ที่สนใจข่าวสารการเมืองมากกว่าคนที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมคงเส้นคงวาซึ่งจากการศึกษาสมมุติฐานนี้ได้รับการพิสูจน์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าถ้า เขาราได้สิ่งหนึ่งแล้วก็สิ่งหนึ่งไม่ตอบสนองตามมา จะทำให้เขาเกิดความไม่สบายใจที่นำไปสู่ความสนใจ ข่าวสารการเมือง และการสนับสนุน ความคิดทางการเมืองที่เป็นหัวก้าวหน้า เช่น ผู้ที่ได้รับการศึกษาสูง ๆ แต่ขาดสถานภาพทางเศรษฐกิจ เช่น พ่อแม่ยากจนมีอาชีพที่สังคมไม่ยกย่อง ก็อาจจะเป็นพวกหัวก้าวหน้า

หรือ เอียงซ้ายได้ร้าย และบุคคลพวกลี้ภัยในใจ สารการเมืองมากกว่าผู้มีการศึกษาสูงที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีพ่อแม่ที่มีหน้ามีตาในสังคมอยู่แล้ว

Johnstone ศึกษาเรื่องคล้าย ๆ กันนี้ในกลุ่มเด็กนักเรียน เขาแบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็นกลุ่ม ๆ คือ 'Aspirants' พากท้อยากเป็นผู้นำแต่ไม่ได้เป็นเพื่อนไม่ยอมยกย่อง 'Leaders' ผูกอယอกเป็นผู้นำและก็ได้เป็นเพื่อนไม่ยอมยกย่อง และ 'Non Comprehensives' ผู้ที่ไม่ต้องการเป็นผู้นำ และก็ไม่ได้เป็นผู้นำ ในการศึกษาของเขานำพบว่ากลุ่ม Aspirants เป็นกลุ่มที่ใช้สื่อสารมวลชนมากที่สุดซึ่งเขารู้ป่าวการใช้สื่อสารมวลชนแบบทางออกของภาระนายารมณ์ขุนเคียงที่เกิดจากความไม่สงบห่วงดึงคำสรุปของเขาว่า ... television virwiriy is heavier among adolescents who experience status frustations or deprivation emanating from the social environment. This could be a means of seeking emotional restoration (p. 41)

Atkin (1973) ชี้ให้เห็นว่ามนุษย์เรามีความต้องการรู้ข่าวสาร เพื่อนำเข้าไปปรับตัว ยิ่งคนเรามีความไม่แน่ใจเรื่องใดมากเท่าไร ความต้องการข่าวสารข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการปรับตัวก็มีมากขึ้นเท่านั้น เขาระบายน้ำไว้ว่า

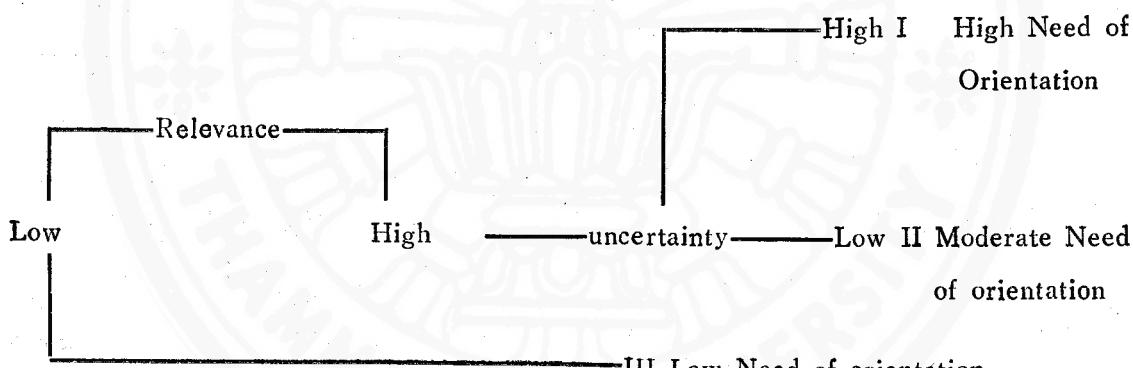
The uncertainty about an event will lead a person to seek information to serve his need for four basic types of information—surveillance, guidance, performance, and reinforce-

inent. The four types of information would help an individual achieve coquitive adaptation, affective adaptation, behavioral adaptation and defensive adaptation (p. 208)

จากข้อความจะเห็นได้ว่าคนเราจะใช้สื่อสารมวลชนหรือในการแสวงหาข้อมูลความรู้ เสริมสร้างทัศนคติของภาพที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัว แสวงหาหนทางในการปฏิบัติต่อสภาวะแวดล้อม ในสังคม ตลอดจนปักป้องความรู้ ความคิดเห็น และอธิบายพฤติกรรมบางอย่างของตนเอง ความ

ต้องการทั้ง ๔ แบบนี้ Mc Combs และ Weaver (1973) เรียกรวม ๆ กันว่า 'Need for Orientation' ซึ่งเป็นหัวใจในการกำหนดความสนใจข่าวสารต่าง ๆ ของประชาชน โดยที่ตัวแบ่งจะถูกกำหนดโดยความสำคัญ และความไม่แน่ใจ กล่าวคือ ถ้าคนเราระบุว่าเรื่องใดสำคัญกับตนเองและตนเองไม่มีความแน่ใจในเรื่องนั้นมากเท่าใดความสนใจข่าวสารเรื่องนั้นก็จะเพิ่มขึ้นเท่านั้น ดังที่ปรากฏเป็นแผนภาพในตารางที่ ๓

TABLE 3
MC. COMBS AND WEAVER'S "NEED FOR ORIENTATION" MODEL

สำหรับการตอบสนองที่ประชาชนได้รับจากการแสวงหาข้อมูลนั้นก็มีการศึกษา กันมาก ในปัจจุบันนี้มักจะพูดกันถึงการตอบสนองประการที่ประชาชนต้องการจะได้รับจากการสื่อข่าวสารทางการเมือง คือ

1. ความต้องการรู้เหตุการณ์ (Surveillance) ความอยากรู้ว่าอะไรเกิดขึ้นในสังคม ความอยากรู้ว่าเจ้าหน้าที่รัฐบาลเข้าทำอะไรกันบ้าง

๒. ความต้องการคำแนะนำ (Guidance)

การแสวงหาหนทางปฏิบัติตนให้ถูกต้องเพื่อความอยู่รอดในระบบสังคม และการเมืองที่เป็นอยู่

3. การนำเอาไปใช้ในการสนทนา (Anticipated Communication) ใช้ข้อมูลจากสื่อสารมวลชนเพื่อการพูดคุยถกเถียงกับคนอื่น

๔. ความตื่นเต้น (Excitement) สนใจ
ว่าใครจะอยู่ในจะไป ใครจะแพ้ใคร
จะชนะ สนใจความอยู่รอดของรัฐบาล

๕. ความสนุกสนาน (Entertainment)
ไม่ต้องการอะไรมากมาย หาความเพลิด
เพลินในการอ่านในวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น

ใช้สื่อสารการเมืองอย่างไร เพื่อเหตุผลอะไรการ
ตอบสนองที่เข้าต้องการคืออะไร ข้อมูลต่าง ๆ
เหล่านี้ จะทำให้เรารเข้าใจพฤติกรรมทางการเมือง
ความรู้ความเข้าใจความคิดทางการเมืองของประ-
ชาชนมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการพัฒนา
ความคิดทางประชาธิปไตยได้มาก

เมื่อความเข้าใจทางกฎหมายมีอยู่แล้ว ก้าวต่อ
ไปที่เราควรสนใจคือบัญหาที่ควรจะตามในการ
ศึกษาค้นคว้าวิจัยที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งการ
ประเทืองบัญญาทางกฎหมาย และการนำเอาข้อมูลที่
ค้นพบมาใช้ในการวางแผน กำหนดนโยบาย
สำหรับระบบการเมืองและการสื่อสารมวลชนที่จะ
ให้ทั้งสองระบบเกื้อกูลชึ้นกันและกัน ในระบบ
ประชาธิปไตยที่เราทั้งหลายต้องการ

บทสรุป

ความสัมพันธ์ระหว่างระบบการเมือง และ
ระบบสื่อสารมวลชนเป็นเรื่องที่น่าสนใจนักศึกษา
แต่ในปัจจุบันนักวิชาการทางด้านสื่อสารมวลชน
ในประเทศไทยยังไม่ได้ศึกษาเรื่องนี้กันอย่างจริง
จัง ทั้ง ๆ ที่เราน่าจะได้เข้าใจว่าคนแบบไหนมี
ความต้องการอย่างไรและความต้องการเหล่านั้น

ប្រវត្តាណករ

- Atkin, Charles K. "Anticipated Communication and Mass Media Information-Seeking", *Public Opinion Quarterly*, Vol. 36, No 2 (Spring, 1972), pp. 188-199.
- Atkin, Charles K. "Instrumental Utilities and Information Seeking," *New Models for Mass Communication Research.*, ed. Peter Clarke. Beverly Hills: Sage Publications, 1973.
- Becker, Lee B. "Two Tests of Media Gratifications: Watergate and the 1974 Election," *Journalism Quarterly*, Vol. 53. No. 1 (Spring, 1976), pp. 29-33, 87.
- Becker, Jerome D. and Ivan L. Preston. "Media Usage and Political Activity," *Journalism Quarterly*, Vol. 46, No. 1 (Spring, 1969), pp. 129-134.
- Berelson, Bernard. "The State of Communication Research," *Public Opinion Quarterly*, Vol. 23, No. 1 (Spring, 1959), pp. 1-17.
- Bishop, Michael E. "Media Use and Democratic Political Orientation in Lima, Peru," *Journalism Quarterly*, Vol. 50, No. 1 (Spring, 1973), pp. 60-67, 101.
- Blumler, Jay G. and Michael Gurevitch. "Towards a Comparative Framework for Political Communication Research," *Political Communication: Issues and Strategies for Research*, ed. Steven H. Chaffee. Beverly Hills: Sage Publications, 1975 pp. 165-193.
- Chaffee, Steven H. "Mass Communication Functions in a Media-Rich Developing Society," *Communication Research*, Vol. 2, No. 4 (Oct.,), pp. 367-369.
- Chaffee, Steven H. and Jack M. McLeod. "Individual VS Social Predictors of Information Seeking," *Journalism Quarterly*, Vol. 50, No, 2 (Summer, 1973), 1975 pp. 237-245.
- Chaffee, Steven H. and Scott Ward and Leonard P. Tipton. "Mass Communication and Political Socialization," *Journalism Quarterly*, Vol. 47, No. 4 (Winter, 1970), pp. 647-666.
- Johnstone, John W. C. "Social Integration and Mass Media Use Among Adolescents: A Case Study," *The Uses of Mass Communications: Current Perspectives in Gratifications Research* ed. Jay G. Blumler and Elihu Katz. Beverly Hills: Sage Publications, 1974. pp. 35-47.
- Katz, Elihu, Michael Gurevitch and Hadassah Haas. "On the Use of Mass Media for Important Things," *American Sociological Review*, Vol. 38 (April, 1973), pp. 164-187.
- Katz, Elihu, Jay G. Blumler and Michael Gurevitch. "Utilization of Mass Communications by the Individual," *The Uses of Mass Communications: Current Perspectives on Gratifications Research*, ed. Jay G. Blumler and Elihu Katz. Beverly Hills: Sage Publications, 1974, pp. 19-32.
- _____. "Uses and Gratifications Research," *Public Opinion Quarterly*, Vol. 37, No. 4 (Winter, 1973-1974), pp. 509-521.
- Katz, Elihu and David Foulkes. "On the Use of the Mass Media as 'Escape': Clarification of a Concept," *Public Opinion Quarterly*, Vol. 26 (1962).

- Maslow, A. H. "The Need to Know and the Fear of Knowing," *The Journal of General Psychology*, Vol. 68 (1973), pp. 111-125.
- McCombs, Maxwell E. "Agenda-setting Research: A Bibliographic Essay," *Political Communication Review*, Vol. 1, No. 3 (Summer, 1976), pp. 1-7.
- McCombs, Maxwell E. and L. E. Mullins. "Consequences of Education: Media Exposure, Political Interest and Information-Seeking Orientations," *Mass Communication Review*, Vol. 1, No. 1 (August, 1973), pp. 27-31.
- McLeod, Jack, Scott Ward and Karen Tencill. "Alienation and Uses of Mass Media," *Public Opinion Quarterly*, Vol. 29, No. 4 (Winter, 1965-1966), pp. 583-594.
- McNelly, John T. and Engenio Fonseca. "Media Use and Political Interest at the University of Costa Rica," *Journalism Quarterly*, Vol. 41, No. 2 (Spring, 1964), pp. 225-231.
- McNelly, John T. and Jolio Molina. "Communication, Stratification and International Affairs Information in a Developing Urban Society," *Journalism Quarterly*, Vol. 47, No. 2 (Summer, 1972)," pp. 316-326, 339.
- McQuail, Dennis, Jay G. Blumler and J. R. Brown. "The Television Audience: A Revised Perspective," *Sociology of Mass Communications*, ed. Dennis McQuail. Marmondsworth: Penguin Books Ltd., 1972, pp. 135-165.
- McQuail, Dennis and Michael Gurevitch, "Exploring Audience Behavior: Three Approaches Considered," *Uses of Mass Communication: Current Perspectives in Gratification Research*, ed. Elihu Katz and Jay G. Blumler. Sage Publications, 1974, pp. 287-301.
- Mendelsohn, Harold. "Behaviorism, Functionalism and Mass Communications Policy," *Public Opinion Quarterly*, Vol. 38, No. 3 (Fall, 1974), pp. 379-389.
- O'Keefe, Garrett, "Political Campaign and Mass Communication Research," *Political Communication: Issues and Strategies for Research*, ed. Steven Chaffee. Beverly Hills: Sage Publication, 1975, pp. 129-164.
- _____. "The Uses-Gratifications Approach and Political Communication Research," *Political Communication Review*, Vol. 1, No. 3 (Summer, 1976), pp. 8-11.
- Peterson, Theodore, Jan W. Jensen, and William L. Rivers. *The Mass Media and Modern Society*. New York: Holt, Rinehart, and Winston, Inc., 1965.
- Pye, Lucian W. *Aspects of Political Development*. Boston: Little, Brown and Company, 1966.
- Rees, Matilda B. "Achievement Motivation and Mass Media Use," a paper presented to Association for Education in Journalism, Communication Theory and Methodology Division, Iowa City, Iowa, 1966.
- Robinson, John P. "World Affairs Information and Mass Media Exposure," *Journalism Quarterly*, Vol. 44, No. 1 (Spring, 1967), pp. 23-31.

- Rosengren, Karl E. and Iwen Windahl. "Mass Media Consumption as a Functional Alternative," *Sociology of Mass Communications*, ed. Dennis McQuail. Harmondsworth: Penguin Books, Ltd., 1972, pp. 166-194.
- Swanson, David L. "Some Theoretical Approaches to the Emerging Study of Political Communication: A Critical Assessment," a paper presented at the International Communication Association Convention, Portland, Oregon, 1976.
- Wade, Serena and Wilbur Schramm. "The Mass Media as Sources of Public Affairs, Science, and Health Knowledge," *Public Opinion Quarterly*, Vol 33, No. 2 (Summer, 1969), pp. 197-209.
- Whitney, Charles, "Status Inconsistency, Status Crystallization, and Mass Media Use," a paper presented to the Political Communication Division at the International Communication Association, New Orleans, April, 1974.

ขอเชิญท่านที่สนใจส่งบทความและวิจารณ์หนังสือมาที่

นายโกลินทร์ วงศ์สุรัตน์

บรรณาธิการวารสารธรรมศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กรุงเทพฯ ๒